

УДК 334.726

С. Е. Сардак, О. В. Сливенко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Досліджено теоретичні та історичні аспекти транснаціоналізації. Визначено роль ТНК у процесі транснаціоналізації національної економіки України. Розглянуто економічні показники, переваги та недоліки діяльності ТНК в Україні.

Ключові слова: транснаціоналізація, національна економіка, ТНК, інвестиції, альянси.

С. Э. Сардак, А. В. Сливенко

ТРАНСНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Исследованы теоретические и исторические аспекты транснационализации. Определена роль ТНК в процессе транснационализации национальной экономики Украины. Рассмотрены экономические показатели, преимущества и недостатки деятельности ТНК в Украине.

Ключевые слова: транснационализация, национальная экономика, ТНК, инвестиции, альянсы.

S. E. Sardak, O. V. Slivenko

THE TRANSNATIONALIZATION OF NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

The study determined that in the twenty-first century trends of world development is due to the interaction of States, international organizations and transnational structures. Therefore, the aim of the article is to examine the theoretical and practical foundations of transnationalization in the economy of Ukraine. To achieve this goal were applied scientific methods of theoretical generalizations, comparisons, method of complex and structural analysis. In the article the characteristic of transnational structures, their historical stages of development and scope of activities. The analysis of both positive and negative consequences of the activities of foreign TNCs in the economy of Ukraine. Defined by the largest Russian TNCs. Scientific novelty is determine if you need to record the state of the transnationalization of the national economy for the optimization of state programs, policies, concepts and regulatory framework. The results of this paper can be used as a theoretical and practical basis for further in-depth study of the state transnationalization of national economy of Ukraine.

Key words: internationalisation, national economy, TNCs, investment, alliances.

Постановка проблеми. У ХХІ ст. транснаціоналізація постає однією з глобальних тенденцій розвитку світової економіки й слугує інструментом економічного зростання національних економік і суб'єктів господарювання. У результаті розгортання транснаціоналізації активізуються міжнародна інвестиційна діяльність, міжнародна торгівля, науково-технічний обмін та інтеграційні процеси. І можна стверджувати, що саме через взаємодію держав, міжнародних організацій і транснаціональних структур визначається спрямування світового розвитку [17, с. 150–175].

Так, головні рушії транснаціоналізації – ТНК, контролюють понад 50% світового промислового виробництва, 67% міжнародної торгівлі, понад 80 патентів

і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау, майже 90% прямих іноземних інвестицій; переміщення лише 1–2% маси грошей, що знаходяться у їх володінні, цілком здатні змінити паритет національних валют; економічні можливості великих ТНК порівняно з ВВП середніх держав (ринкова капіталізація окремих ТНК перевищує 500 млрд. дол., а щорічні обсяги продажів становлять 150–200 млрд. дол.) [7;16]. ТНК здійснюють понад чверть світового виробництва товарів і послуг, третину експорту промислової продукції та 4/5 торгівлі технологіями та управлінськими послугами [18, с. 129]. Менше ніж 1% корпорацій фактично являють собою ядро глобальної економічної гіперструктури, яка контролює половину світової економіки; капітал мільярдєрів-власників у США складає 10% ВВП, у Китаї – 2,6, в Росії – понад 10, а в Україні – 37% [6, с. 27]. Наприкінці першого десятиліття XXI ст. налічувалося близько 82 тис. ТНК, які мали 810 тис. зарубіжних філій, і завдяки 90% обсягу прямих іноземних інвестицій у світі вони суттєво впливали на стан національних економік [24]. Більше того, у 2012 р. загальна вартість активів ТНК зростає до 87 трлн. дол. (що на 15 трлн. більше світового ВВП), а зайнятість складала 72 млн. чоловік, що відповідає 2,2% від загальної кількості працюючих у світі; серед 100 найбільших національних економік світу тільки 60 були економічно суверенними від ТНК (так, доходи найбільшої американської ТНК ExxonMobil, в якій зайнято всього близько 77 тис. чоловік, в 2012 р склали 453 млрд. дол., що в 2,5 рази більше розміру ВВП України [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти транснаціоналізації розглядали закордонні вчені: Н. Вафіна [4], С. Карпова [7], О. Климовець [8], А. Куерво-Казура [1], В. Медведєв [3], Т. Файст [2]. Феномен транснаціоналізації ґрунтовно досліджували такі вітчизняні науковці: М. Крамар [10], А. Кузнецов [13], Д. Лук'яненко [6], Ю. Макогон [21], Т. Орехова [21], А. Поручник [6], В. Самофалов [16], С. Сардак [17], С. Сіденко [18], К. Тетюра [20], Л. Шабаліна [24].

Визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність численних публікацій, за ґрунтовного дослідження даної проблематики можна відзначити протиріччя розвитку транснаціоналізації, дискусійність трактування авторами її природи та форм, а також різні оцінки результатів процесу розгортання у національних економіках [6, с. 47–60; 21].

Формулювання мети. Метою дослідження є визначення теоретичних і практичних основ транснаціоналізації в національній економіці України. Для досягнення поставленої мети застосовано загальнонаукові методи теоретичного узагальнення, порівняння, метод комплексного та структурного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «транснаціоналізація» вперше був ужитий Т. Левітом у 1993 р, який позначив феномен злиття ринків окремих продуктів, вироблених найбільшими транснаціональними корпораціями [8]. За економічним змістом транснаціоналізація розглядається: як вища форма інтернаціоналізації національних економік і їх економічний базис [6, с. 47], вихід за національні межі [4, с. 5], транснаціональна діяльність [6, с. 81]. Даний процес розглядається як розширення міжнародної діяльності компаній, експансія іноземних ринків, переплетіння капіталів за рахунок поглинання фірм інших держав, створення спільних компаній, залучення коштів іноземних банків, встановлення міцних довготривалих зв'язків за кордоном, формування мережових і асоціативних структур, інтеграційних об'єднань держав та ін.

Транснаціоналізація розгортається на всіх рівнях економіки – на мікрорівні (транснаціоналізація компаній); мезорівні (транснаціоналізація регіонів, галузей, ринків); макрорівні (транснаціоналізація національних економік); мегарівні (транснаціоналізація світового господарства). Даний процес охоплює й різні сфери економіки – транснаціоналізація виробництва, транснаціоналізація капіталу, транснаціоналізація людського ресурсу, транснаціоналізація бізнесу тощо.

Джерела транснаціоналізації сягають XVI–XVII ст., але перші транснаціональні структури почали формуватися наприкінці XIX ст., а протягом XX–XXI ст. вони набули ознаки сучасного типу: транснаціональні корпорації (ТНК), багатонаціональні корпорації (БНК), мультинаціональні корпорації (МНК), міжнародні корпоративні спілки, глобальні компанії, міжнародні стратегічні альянси (МСА), транскордонні стратегічні альянси (ТСА), транснаціональні мережі, метакорпорації тощо. Історичні етапи розвитку ТНК наведено у табл. 1.

На сьогодні ТНК, з одного боку, зацікавлені у подальшій лібералізації та демократизації світового економічного простору, а з іншого – правила, які діють у глобальних масштабах, неприйнятні в ТНК, оскільки в них реалізується планове господарство, встановлюються внутрішні ціни, які визначаються стратегією корпорації, а не ринком. Ця суперечність підпадає й під процес глобалізації, який перерозподіляє сфери економічного впливу й устанавлює новий економічний порядок.

ТНК мають великий вплив на країни базування і країни, що приймають. Країни, що приймають, схвалюють діяльність ТНК і сприяють розвитку конкуренції, як чиннику припливу прямих іноземних інвестицій, виробництва додаткових видів продукції, створення додаткових робочих місць, активізації внутрішньої торгівлі, впровадження інновацій.

В Україні зареєстровано понад 7 тис. філій іноземних ТНК [12]. Проте питання покращення інвестиційного клімату України і наразі залишається актуальним. Політична та економічна нестабільність непокоїть інвесторів стосовно ділових можливостей в Україні. Проблеми з кредитування реального сектора економіки, складні митні процедури, корупція, затримки відшкодування ПДВ набувають масштабності.

Таблиця 1. Історичні етапи розвитку ТНК*

Етап	Період розвитку	Особливості розвитку
I	Початок XVII ст. – до Першої світової війни	Виникнення та становлення перших ТНК, які масово вивозили капітал з Азії, Африки, Латинської Америки та переробляли в метрополіях
II	Період між світовими війнами	Виробництво військової техніки для провідних країн Європи
III	Після закінчення Другої світової війни – Розпад колоніальної системи (1945–1960 рр.)	Швидке зростання кількості ТНК. Впровадження терміна «Транснаціональні корпорації»
IV	З 1970–1980-х рр. до початку XXI ст.	Формування транснаціональних фінансових конгломератів за рахунок розвитку транспортних та інформаційних комунікацій
V	З початку XXI ст.	Створення корпораціями великих мереж виробництва і реалізації. Швидкий темп зростання кількості зарубіжних філій ТНК

*укладено за даними [15]

Таблиця 2. Провідні ТНК світу в 2014 р. [12]

Назва корпорації	Країна	Ринкова вартість, трлн. дол. США	Кількість працівників
ICBC	Китай	215,6	441902
China Construction Bank	Китай	174,4	348955
Agricultural Bank of China	Китай	141,1	478980
JP Morgan Chase	США	229,7	251196
Berkshire Hathaway	США	309,1	302000
Exxon Mobil	США	422,3	75000
General Electric	США	259,6	307000
Wells Fargo	США	261,3	264900
Bank of China	Китай	124,2	305675
Petroschina	Китай	202	544038

Протягом останніх років вагомими інвесторами в Україну можна назвати: Mittal Steel, Siemens, Volkswagen, Deutsche Telecom, Jabil Circuit and Electronics, Sony, Panasonic, Telelnor, TNK-BP, Coca-Cola, Cargill, Carlsberg, Sun Interbrew, Lraft Foods, Nestle, Phillip Morris, Reemtsma, Raiffeisen Bank, Erste Bank, HVB, ING Paribas, EFG Group, McDonalds, Metro Cash&Carry, Billa, Paterson, UPS, Rehns Logistics, FedEx, CEVA(TNT), DHL, Emons, Asstra, Schenker. Якщо ж аналізувати ТНК за галузевою приналежністю, то значна частина компаній зосереджена в торгівлі, переробній галузі, нерухомості та будівництві.

Таблиця 3. Інвестиції ТНК в економіку України станом на початок 2014 р.*

Компанія	Характеристика діяльності	Обсяг інвестицій в економіку України, млн. дол. США
Coca-Cola	Найбільша у світі мережа виробників прохолоджувальних безалкогольних напоїв	272
Nestle	Виробник продуктів харчування та напоїв для здорового образу життя	312,5
Metro Cash & Carry	Перший оптовий оператор продовольчих і непродовольчих товарів	550
McDonalds	Світовий лідер швидкого обслуговування	220
Billa	Мережа супермаркетів європейського зразка	167
Procter&Gamble	Виробники високоякісної продукції домашнього споживання	210
Carlsberg	Одна з провідних пивоварних груп у світі з великим портфелем брендів пива	188
SigmaBleyzer	Зв'язок та телекомунікації, харчова промисловість, розвиток аптечної мережі, торгівля	160
Western NIS Enterprise Fund	Харчова, будівельна та інші галузі	150
Daewoo	Автомобілебудування	160

* Наведено на основі обробки статистичних даних інтернет-ресурсів вказаних компаній.

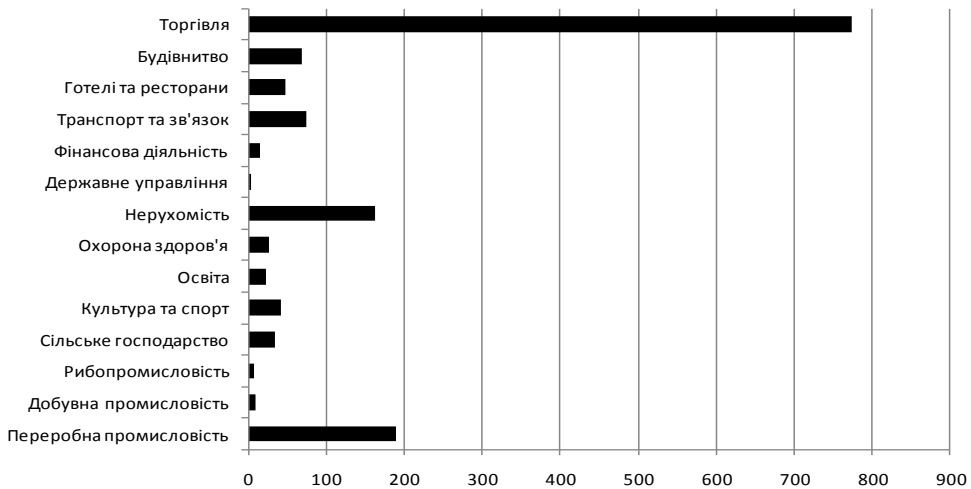

Рис. 1. Розподіл іноземних компаній в Україні за видами економічної діяльності у 2011 р. [11].

Ослаблене національне господарство України потребує додаткового залучення іноземного капіталу та інвестицій, які мають допомогти відновити економіку країни шляхом переоснащення виробництва, стати сильним поштовхом для подальшого розвитку. Проте іноземні інвестори в Україні вкладають капітал головним чином у фінансово-посередницькі сфери зі швидким обігом вкладених засобів з високим прибутком [24]. Популярним напрямом для іноземних інвесторів можна назвати також і переробну промисловість, яка є виробником кінцевої продукції.

До вищенаведеної інформації можна додати, що першими у полі зору іноземних інвесторів є розвинуті і перспективні сектори країн що приймають, унаслідок чого нав'язується інша корпоративна культура, технології тощо. Основою національної економічної безпеки багатьох країн вважають такі галузі, як металургія, суднобудування, транспорт, а втім Україна дозволяє іноземним інвесторам проникнути в ці галузі, що може призвести до зростання залежності економіки країни від іноземних ТНК.

Водночас в Україні сформовані і власні ТНК: ФПГ «СКМ», «DCH» Холдінг, НВГ «Інтерпайп», ВАТ «Укрнафта», NEMIROFF Холдінг, ЗАТ «ВО КОНТИ», Noosphere Ventures, «КК «ROSHEN», «Кернел», «ІСД», «Свраз Україна», «Ритейл Груп», «ДФ Груп» [11]. Характеристику провідних українських ТНК наведено у табл. 4.

Коло сучасних українських ТНК, насамперед, формується навколо сировинних, автобудівних та агропромислових сфер господарювання, що дає змогу кваліфікувати зазначені вітчизняні корпорації як класичні зразки дослідженої структури ринкових відносин. Тобто вони мають спільні характеристики та ознаки існування, притаманні світовим ТНК.

Звичайно, ТНК через організацію власної діяльності з метою збагачення та розвитку мають безпосередній вплив на всі ланки сучасного соціального життя на територіях господарювання. Тому доцільно визначити головні переваги та недоліки в діяльності ТНК для країни базування та країни, що приймає (табл. 5).

Таблиця 4. Українські ТНК [22]

Компанія	Характеристика діяльності	Дохід за 1 півріччя 2014 р., млн. грн
Метінвест (група компаній СКМ)	Група компаній СКМ є найбільший в Україні й в СНГ виробник залізородної сировини та сталі. Це і гірничодобувні дивізіони в Україні та США, збутові мережі у країнах Північної Америки, Європі та Близької Азії	71071,4
Кернел	Агропромислова компанія в Україні та в Росії. Експортує на міжнародні ринки кожного року майже 6 млн. т. сільськогосподарської продукції	14807,3
Індустріальний союз Донбасу	Металургійна група корпорації «ІСД» є у трійці лідерів сталеварної промисловості України, а також входить до 30 найбільших металургійних компаній світу за версією Міжнародного Інституту чавуна і сталі. Активно інвестує кошти у ринки Східної та Центральної Європи – Україну, Польщу, Угорщину, Чехію	13833,2
Укртатнафта	Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія – лідер нафтопереробної промисловості України та крупніший виробник високоякісних нафтопродуктів	10083,8
Євраз Україна	Металургійна та гірничодобувна компанія з активами в Росії, Україні, США, Канаді, Чехії, Італії, Казахстані та Південній Африці. Компанія входить до 20 крупніших виробників сталі у світі. У 2013 р. виробили 16,1 млн. т. сталі	6397,3
Остхем (ДФ Групи)	Азотний бізнес є один із ключових напрямів для Group DF, представлений холдинговою компанією ОСТХЕМ. Group DF диверсифікована міжнародна група компаній, що здійснює свою діяльність у ряді країн Європи та Азії. Основними напрямками діяльності Групи є азотний, титановий, газовий і банківський бізнеси. До інших сфер діяльності Групи входить агробізнес, медійний бізнес, содовий бізнес і нерухомість	6379,3
Інтерпайп	Найбільша у світі компанія-виробник безшовних труб та залізничних колес. Обсяг продажу трубних виробів понад 1,1 млн. т. у 2012р., та 250 тис. т. колесної продукції	6225,8
Ритейл груп	Мережа супермаркетів «Велика кишеня» та «Велмарт». Навесні 2014 р. був відкритий розподільчий центр у Молдові та перший гіпермаркет у Кишиневі	3100
Рошен	Один із найбільших світових виробників кондитерських виробів (320 видів високоякісної продукції). Головний офіс у Києві, виробництво – у Росії, Литві, Угорщині. Загальний обсяг виробництва продукції сягає 450 тис. т. на рік	2856,5
УкрАВТО	Лідер українського автомобільного ринку. Впроваджуючи найновітніші методи ведення бізнесу, передові технології діагностування, виробництва та ремонту автомобілів, корпорація забезпечує стабільність та надійність своїм численним клієнтам і партнерам. Розвиває підприємства з виробництва комплектуючих в Україні та Польщі	2459,3
Терра Фуд	Один із найбільших в Україні аграрних холдингів, що працює в сегменті молочної та м'ясної продукції, а також займається сільським господарством та має виробничі потужності в Україні та Росії	2171,5
Неміров	Входить до трійки найбільших глобальних горілчаних компаній та експортує свою продукцію у більше ніж 80 країн світу. У 2006 р. створено мережу ТД Неміров у Росії. У 2008 р. року розпочинає виробництво горілки у Росії та створює мережу в Білорусії	1277,8

Таблиця 5. Наслідки діяльності ТНК*

Для країни базування	Для країни, що приймає
Негативні	
<ul style="list-style-type: none"> Операції ТНК, маючи інтернаціональну глобальну сутність, суперечать територіально обмеженій компетенції держави базування Через розширені можливості ТНК держава вимушена впроваджувати радикальні важелі регулювання іноземних інвестицій аж до заборони інвестування в окремі галузі Існування особливих умов інвестування у ТНК дозволяє вивезення національних напівфабрикатів для виробництва на територію країн, що приймають, навчання кадрів за окремими програмами, для конкретної ТНК, що спричиняє звуження професійної уніфікації трудових ресурсів країни, розширення експорту та виведення всієї вітчизняної продукції за кордон ТНК має власну корпоративну ідеологію, яка забезпечує можливість створювати власні спецслужби і мати достатню кількість зброї, що становить ризик для національної безпеки країни базування Особливості організації бізнес-процесу ТНК створюють передумови щодо порушення державних законів у частині грошових операцій, а саме ТНК має спокусу переведення великих грошових потоків з однієї країни до іншої 	<ul style="list-style-type: none"> Упровадження НДДКР ТНК здійснює, як правило, без участі представників країни, що приймає З метою забезпечити стабільний внутрішній стан справ у кризовий період ТНК концентрують власний капітал у країні базування У країнах з високим податковим бар'єром ТНК застосовують цінові маніпулювання за для ухилення від податків В умовах жорсткої конкуренції ТНК створює для компаній, країни що приймає, безальтернативні умови переходу до безперспективних напрямів господарювання ТНК організовує діяльність в умовах посиленої експлуатації і зовнішнього контролю з власного боку В країні, що приймає, ТНК розгортають виробництво з відсталою технічною базою та екологічно небезпечні підприємства Виробничу сферу філіальної мережі ТНК будують за принципом вищавлення природного потенціалу країн, що приймають У результаті діяльності ТНК існує ризик порушення чітко організованого інвестиційного процесу ТНК здійснює тиск на владні інститути країн, що приймають, з метою лобіювання власних інтересів ТНК широко співпрацюють з представниками різних мас-медіа щодо поширення впливу на формування місцевої громадської думки
Позитивні	
<ul style="list-style-type: none"> Організація розвиненої системи філій ТНК за кордоном забезпечує зміцнення зовнішньоекономічних позицій вітчизняного виробництва в цілому Як вагомий міжнародний інвестор ТНК обов'язково залучається в країні базування до фінансування державних програм, партійних систем та армії Зовнішньоекономічний та зовнішньополітичний вплив ТНК на події світового рівня держава використовує у власних інтересах Існуючи як джерело значного поповнення бюджету країни, що приймає, ТНК має вагомий вплив на її уряд Власна держава завжди розглядає ТНК як інструмент національної політики 	<ul style="list-style-type: none"> Розміщення будь-якого суб'єкта господарювання іноземного походження, зокрема ТНК, створює нові можливості стимулювання розвитку національної економіки країни, що приймає Організація ТНК на території країни, що приймає, нового виробництва із закінченим циклом виготовлення продукції впливає на збільшення обсягу продукту, що взагалі виробляється в країні, що приймає, і прибутку її споживачів Інвестиційна діяльність ТНК забезпечує прискорення економічного зростання і розвитку країни, що приймає Оскільки ТНК, як правило, буде свою початкову діяльність закордоном на вітчизняному сировинному складнику, то сприймається вона в країні, що приймає, як джерело одержання додаткових ресурсів Бюджет країн, що приймають, поповнюється податковими відрахуваннями від діяльності філій ТНК Організація робочих місць на дочірніх підприємствах ТНК для громадян країни, що приймає, сприяє зменшенню безробіття закордоном Налагодження іноземного виробництва ТНК змушує виробників країн, що приймають, до випуску конкурентоспроможної продукції

* Складено авторами за даними [5; 19; 9].

Наявність відносно дешевої робочої сили, якісної природно-сировинної бази, висококваліфікованих спеціалістів, великого ринку збуту та широкого простору для приватизації дозволить ТНК проводити модернізацію капіталомістких виробництв, підвищуючи їх загальний технологічний рівень та посилюючи конкурентні переваги на міжнародних товарних ринках.

Оскільки іноземні інвестори зацікавлені насамперед у максимізації прибутку, а отже, й тільки у високоприбуткових галузях, то це може справити негативний вплив на деякі промислові галузі, оскільки вони є інноваційно-залежні. В Укра-

їні транснаціоналізація здійснюється шляхом захоплення стабільно зростаючих підприємств, до того ж замість забезпечення виробництва новими технологіями й обладнанням впроваджуються нові виробничі програми без оновлення виробничих фондів [23].

Крім того, необхідно зазначити, що за останнє десятиріччя зріс інтерес транснаціональних структур до укладання міжфірмових угод, так званих МСА (ТСА).

Міжнародні стратегічні альянси – це міждержавні міжкорпоративні форми здійснення спільної або пайової діяльності на основі багатосторонніх контрактів компаній різних країн шляхом проведення спільної маркетингової, фінансової, інноваційної, інвестиційної та операційної діяльності. Участь у таких мережах є значною перевагою, оскільки уможливорює доступ компаніям до комплементарних ресурсів, досвіду і знань партнерів із споріднених або суміжних галузей. До трійки найактивніших країн зі створення транснаціональних альянсів входять США, Німеччина та Японія; серед галузей, переважно з високою складністю технологій вирізняють такі, як: біохімія, інформаційні технології, автобудування.

Так, прикладом створення транснаціонального стратегічного альянсу є Video Home System (VHS) та Compact Disc (CD), зі світовими стандартами в аудіо- та візуальних продуктах. Ще одним прикладом є транснаціональний стратегічний альянс у автомобільній галузі, до якого увійшли 33 провідні компанії Європи та Азії з машинобудування, для досягнення спільної головної мети – запровадження на світовий ринок автомобіля, працюючого на гідроенергетичному пальному [14; 20].

Серед вітчизняних першопроходців зі створення МСА (ТСА) були машинобудівельні підприємства, стратегічна мета для яких – пошук замовлень на виробництво та постачання обладнання. ЗАТ «Новокраматорський машинобудівельний завод» постачав для Siemens та Voest Alpine металургійне обладнання. Сучасні вітчизняні МСА присутні майже в усіх сферах національної економіки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Транснаціоналізація національної економіки України є закономірне історичне явище, а отже сприяє активізації інноваційно-інвестиційної діяльності. Значний природоресурсний потенціал України є головним фактором привабливості для іноземних інвесторів, але важливо стримувати нераціональні форми її розгортання. Діяльність іноземних ТНК в економіці України необхідно аналізувати як за позитивними, так і негативними чинниками, оптимізуючи державні програми, стратегії, концепції та нормативно-правову базу стосовно транснаціоналізації. Мета таких дій – захистити національні інтереси країни, виважено підходити до діяльності іноземних і вітчизняних ТНК, заохочувати розвиток перспективних галузей національного господарства.

Бібліографічні посилання

1. **Cuervo-Cazurra, A.** The multinationalization of developing country MNEs: The case of multinationals [Text] / A. Cuervo-Cazurra // Journal of International Management. 2007. 5 (13). № 3. – P. 258–277.
2. **Faist, T.** Transnationalization and Development: Toward an Alternative Agenda [Text] / T. Faist // Social Analysis. 2009. – Vol.53(3). – P. 38–59.
3. **Medvedev, V.** Economic Foundations and Practical Results of Transnationalization Processes / 1st International Conference Economic Scientific Research – Theoretical, Empirical and Practical Approaches, ESPERA 2013 [Text] / V. Medvedev, M. Badileanu, M. Bulearca // Procedia Economic and Finance. – 2014. – p. 42–47.

4. **Вафина, Н. Х.** Транснаціоналізація виробництва в світлі теорії самоорганізації економічних систем. [Текст] / Н. Х. Вафина – М.: КГФІ, 2002. – 316 с.
5. Вплив транснаціоналізації на національну економіку та безпеку держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2013-18.pdf>. – Заголовок з екрана.
6. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрии, регулирование [Текст]: моногр. / Д. Лукьяненко, [и др.]; под науч. ред. профессоров Д. Лукьяненко, [и др.]. – К.: КНЭУ, 2013. – 466 с.
7. **Карпова, С. В.** Инновационные стратегии маркетинговой политики современных ТНК [Текст] / С. В. Карпова: монографія. – М., 2009. – 206 с.
8. **Климовец, О. В.** Интернационализация и транснационализация факторов производства – объективная основа развития мировой экономики [Электронный ресурс] / О. В. Климовец. – Режим доступа: <http://ecsosman.hse.ru/data/2011/10/27/1267245678/69.pdf>. – Загл. с экрана.
9. **Козак, Ю. Г.** Наслідки діяльності філій ТНК для країн Північної Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.westudents.com.ua/glavy/20239-naslcki-dyalnost-flytnk-dlya-krain-pvchno-ameriki-.html> – Заголовок з екрана.
10. **Крамар, М.** Транснаціоналізація як напрям інноваційного розвитку економіки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mns2013.3dn.ru/publ/sekcija_1/transnacionalizacija_jak_naprjam_innovacijnogo_razvitku_ekonomiki_ukrajini/2-1-0-75. – Заголовок з екрана.
11. **Крилова, К. В.** Вплив транснаціоналізації на національну економіку та безпеку держави [Електронний ресурс]. / К. В. Крилова, Б. С. Серебренніков. – Режим доступу: <http://probl-economy.kpi.ua/pdf/2013-18.pdf>. – Заголовок з екрана.
12. Крупнейшие транснациональные компании мира [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://prezi.com/gkxlarenj5n5/presentation>. – Загл. с экрана.
13. **Кузнецов, А.** Страна в объятиях транснационального капитала [Текст] / А. Кузнецов // Foreign Affairs chronicles. – 2013. – № 1. – С. 146–152.
14. **Кузнецов, В. Г.** Транскордонні стратегічні альянси: економічна природа та тенденції розвитку [Текст] / В. Г. Кузнецов, У. О. Иванова // Вісн. Хмельн. нац. ун-ту. – 2009. – № 4. – Т. 1 – С. 111–116.
15. **Лимонова, Е. М.** Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації [Текст] / Е. М. Лимонова, К. С. Архіпова // Європ. вектор екон. розвитку. – 2014. – № 1(16). – С. 93–101.
16. **Самофалов, В.** Глобальний виклик транснаціональних корпорацій [Текст] / В. Самофалов // Дзеркало тижня. – 2009. – № 37. – С. 2–3.
17. **Сардак, С. Е.** Управлінсько-регуляторні аспекти розвитку людських ресурсів в умовах глобалізації [Текст]: моногр. / С. Е. Сардак. – Д.: ДНУ, 2012. – 460 с.
18. **Сіденко, С. В.** Некономічні чинники світового економічного розвитку [Текст] / С. В. Сіденко. – К.: Аврора-Прінт, 2011. – 234 с.
19. **Степанець, С. І.** Основні наслідки діяльності транснаціональних корпорацій в умовах транснаціоналізації та глобалізації світової економіки [Електронний ресурс] / С. І. Степанець. – Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI> – Заголовок з екрана.
20. **Тетюра, К. С.** Міжнародні стратегічні альянси причини створення та розпаду / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=8819>. – Заголовок з екрана.
21. Трансформація процесу транснаціоналізації в умовах зростання невизначеності глобального економічного середовища [Текст]: моногр. / Ю. В. Макогон [та ін.]; під ред. Т. В. Орехової. – Д.: Норд Прес, 2011. – 652 с.
22. Українські ТНК. Forbs Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ratings/2>. – Заголовок з екрана.
23. Формирование транснациональной экономики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://xreferat.ru/59/609-1-formirovanie-transnacional-noiy-ekonomiki.html>. – Загл. с экрана.
24. **Шабаліна, Л.** Аналіз впливу транснаціональних корпорацій на економіку України [Текст] / Л. Шабаліна, М. Корнейченко // Економіка. – 2012. – № 3. – С. 59–64.

Надійшла до редколегії 15.12.2014